

1.

Bodnár Gábor:

Egyetemhez való kötődés - városhoz való kötődés. A város és vidék kapcsolata Békés megyében a felsőoktatás tükrében

Abstract

I analyze Békés county related data of Szent István University's Fresh Graduate Tracking System (DPR) at the Faculty of Economics. I identify the characteristics of the relationship between city and its rural surroundings, looking for evidence of how much Békéscsaba and the Faculty can be regarded as intellectual centre.

I perused relevant literature and utilised Tracking System indicators to be able to present the topic in its depth and complexity, creating a detailed description.

Key words: DPR, Békés county, higher education, urban-rural relations

Bevezetés

A vidék egyfajta sajátos települési, gazdasági és társadalmi környezettel bír, a városiastól jellegzetesen eltérő tér, így annak a városhoz való viszonya

is speciális. Ha vidék és város kapcsolatáról beszélünk, az is világos, hogy a vidéki térségek kutatása és fejlesztésük kidolgozása nem új jelenség a regionális tudományokban (Csatári 2000).

Bodnár Gábor, tanársegéd, Szent István Egyetem Gazdasági Kar,
bodnar.gabor@gk.szie.hu

Persze az elemzésekben mindenképp helyet kell kapnia az embernek, ha a regionális differenciálódás döntően kvantitatív módszerekkel történő mérési folyamatait rurális kontextusba helyezzük. Ha az urbánus és rurális térségeket társadalmi szempontból vizsgáljuk, az emberi erőforrások területi differenciálódása ma is igen jól megfigyelhető (Obádovics 2004). Ezen a különbségen túl még számos olyan hátrány van, amely a „vidékeket” sújtja. Nem véletlen, a fejlett térségekben az urbanizáció dinamikus szakaszai után az utóbbi évtizedekben a vidék felé egyre nagyobb figyelem fordult (Csatári 2000).

A rurális tér más tulajdonságokkal rendelkezik a fejlett és másmilyenekkel a kevésbé fejlett, vagy fejletlen térségekben. A mai Magyarország – benne a Dél-Alföld – és a vidék kapcsolatát illetően megállapítható, hogy a fejlett nyugat-európai országokkal, illetve régiókkal összevetve a mezőgazdaság még mindig domináns ágazat. Ezen túl a rurális térségekben a munkanélküliség általánosságban minden korcsoportban magasnak mondható, bár mértéke némileg különböző. Ráadásul az átlagos iskolai

végzettség is alacsony. Ezen túl jellemző rájuk, hogy változó mértékben, de csökkenő és elöregedő a népesség. A Dél-Alföld esetében ez a népességcsökkenés már régebb óta elkezdődött, mint országosan és az évezredforduló óta dinamikus a csökkenés (Balcsók 2009). Ráadásul az egyes területek összetétele közel áll az erodálódó népesség fogalmához, vagyis, hogy a fogyás gyors és visszafordíthatatlan (L. Rédei 2001).

Így érdekes megfigyelni a városhoz való kötődést, illetve annak kapcsolatrendszereit a Dél-Alföld egy olyan megyéjében, amely mind gazdaságilag, mind társadalmilag számos negatív ténnyel és folyamattal kénytelen szembesülni. Egyrészt a gazdasági fejlettség térbeli összehasonlítására legáltalánosabban használt mutató, az egy főre jutó GDP Békés megyében a hazai átlag 58%-a, míg az európai közösség átlagának csupán 38%-a. Másrészt a megye 1999-es, 400 ezer fő feletti lakossága mára 370 ezer fő alá csökkent, ami arányait tekintve országos összevetésben is igen negatív folyamatokat tükröz.

Viszont ha a felsőoktatás, vagyis a szellemi tőke fontosságáról beszélünk, mindenképp meg kell említeni

Richard Florida kreativitással kapcsolatos elméletét. Florida (2002) szakít azzal a konvencionális elképzeléssel, hogy a globális verseny az áruért, szolgáltatásokért vagy a tőkéért folya. Szerinte ez a verseny az emberért, a szellemi tőkéért zajlik. Vagyis nem azok a régiók (országok) lesznek a fő centrumok, ahol költség-hatékony gyártás és teljes körű előállítás jellemző (mint Kína vagy India), hanem azok, ahol a kreatív tudás koncentrálódik.

Rittgasszer és Kovács (2010) azt is leírja, hogy manapság a humán tőke minősége és a gazdasági fejlődés szoros kapcsolatban áll egymással. A képzett munkaerőn kívül persze számos tényezőnek szerepe van egy térség gazdasági teljesítményében, de napjainkra a tudás, az emberi kreativitás és az információk feldolgozásának képessége a fejlődés kulcstényezői közé emelkedett.

Ez abból is adódik, hogy az innovációk jelenléte a térségek versenyképességét alapvetően meghatározza, és folyamatos innováció szükséges a versenyelőnyök eléréséhez (Lengyel I. 2000).

Ezt a fajta felértékelődést támasztja alá Ságvári és Dessewffy

(2006) véleménye is, miszerint a kreatív kor lényege, hogy egyre inkább egy olyan világban élünk, ahol a fejlődés mozgatórugójává és annak legmeghatározóbb tényezőjévé a tudás, az információ feldolgozásának képessége és az emberi kreativitás válik. A kreatív gazdaságon belül vezető szerepet betöltő kulturális iparágak mára egyértelműen bekerültek a gazdaság fősodrába. Ma már nem arról van szó, hogy ezek csak mellékszerepet töltenének be a „mainstream” gazdaság mellett, amely valódi, hasznos és kézzelfogható termékeket állít elő.

Ráadásul, ahogy Nagy és Timár (2005) kifejti, az elmúlt két évtizedben felértékelődött a tudás és az információ szerepe a vállalkozások sikeres működtetésében – piaci kapcsolataik alakításában, termék-, technológiai és szervezeti innovációk megvalósításában, a változó szabályozási környezethez történő adaptációjukban. Békéscsaba és térsége vállalkozásainak helyzete alapvetően átalakult Magyarország uniós csatlakozásával: a nemzetközi piac szereplőivé váltak – sürgetővé vált az alkalmazkodás kényszere az erősödő verseny (a külföldi versenytársak), illet-

ve a jogi-szabályozási környezet átalakulása (ideértve a pályázati rendszert is) miatt. A helyi vállalkozások teljesítményének mutatói szerint az alkalmazkodási folyamat csupán a helyi vállalkozások töredékénél indult el, s ennek okai között szerepel az információhiány, a piaci (vállalkozási) és egyéb (pl. nyelvi, esetenként szakmai) ismeretek elégtelensége, az információs technológiák adaptációjának lassúsága, s az ezekben gyökerező csekély újítás/megújulási hajlandóság. Vagyis számos olyan dolog, amelyek többek között az oktatásig nyúlnak vissza.

Az egyetemekkel és kutatóintézetekkel kapcsolatosan látható, hogy azokra egyre komolyabb szerep hárul, hogy tudás, mint erőforrás hasznosításával elősegítsék a gazdaság dinamizmusát (Lengyel B. 2005). A kutatói hálózatokkal kapcsolatban Varga és Parag (2009) leírja, hogy azok nem csak a tudományos aktivitást erősítik, hanem az egyetemekről az ipar felé áramló tudástranszfert és annak intenzitását, illetve minőségét is szolgálják. Vagyis a tudásteremtő szerepkör – az egyetemek és kutatóintézetek – egyértelműen felértékelődött, ahogy a

tudás és technológia egyre fontosabbá vált (Brouwers et al 2009).

Persze Békéscsaba európai léptékben nem nevezhető központi városnak, vagy tudásteremtő térségnek, de a saját mikrokörnyezetében igen fontos és központi szerepet tölt be. Már csak azért is, mert Békés megye kistérségei, a Békéscsabát körülvevő terület egységek döntően rurális jelleggel bírnak. Munkám mélyfúrás jellegét az adja, hogy a téma szakirodalmára támaszkodva, az adatok felhasználása és leíró jellegű elemzése mellett egészen települési mélységig is elemezni kívánom a rendelkezésre álló információkat.

A magyar vidékkel és vidékies térségekkel kapcsolatosan többször megállapításra került már, hogy a tájszerető mentalitáson és identitáson túl nincs egyéb tényező, amely pozitív társadalmi hatást tudna kiváltani (Baranyi 2004). Ezért is bizonyulhat hasznosnak a megfigyelés, hogy milyen összefüggések állnak fenn az általában „szegénynek” elkönyvelt békési vidék és Békéscsaba városiasodott térsége között a felsőoktatási-tudományos interakciók vonatkozásában.

Módszertan

Munkámban a Szent István Egyetem Diplomás Pályakövető Rendszer felméréseiből a Békés megyére vonatkozó adatokat dolgoztam fel. Ezen belül is a 2010-es és 2011-es tavaszi felmérés adatait használtam. Az így kapott eredményeket pedig az Euro-Office 2010 nevű szoftver térképes diagram alkalmazásának segítségével szemléltettem.

Eredmények

A következőkben a Diplomás Pályakövető Rendszer felméréséből levonható eredményeket és következtetéseket ismertetem. Előbb a Gazdasági Kar hallgatóinak területi elhelyezkedését, majd a gazdasági vonatkozású adatokat és a Karhoz, illetve Békéscsabához való kötődést elemzem.

A Gazdasági Kar hallgatóinak lakhely szerinti vizsgálata

A Szent István Egyetem békéscsabai karának a térségben betöltött fontos szerepe vitathatatlan. Ha a Kar „beiskolázási” területeit vizsgáljuk, Békés megye teljes lefedésén túl, az egyértelműen túlnyúlik a megyei határokon. A DPR adatok

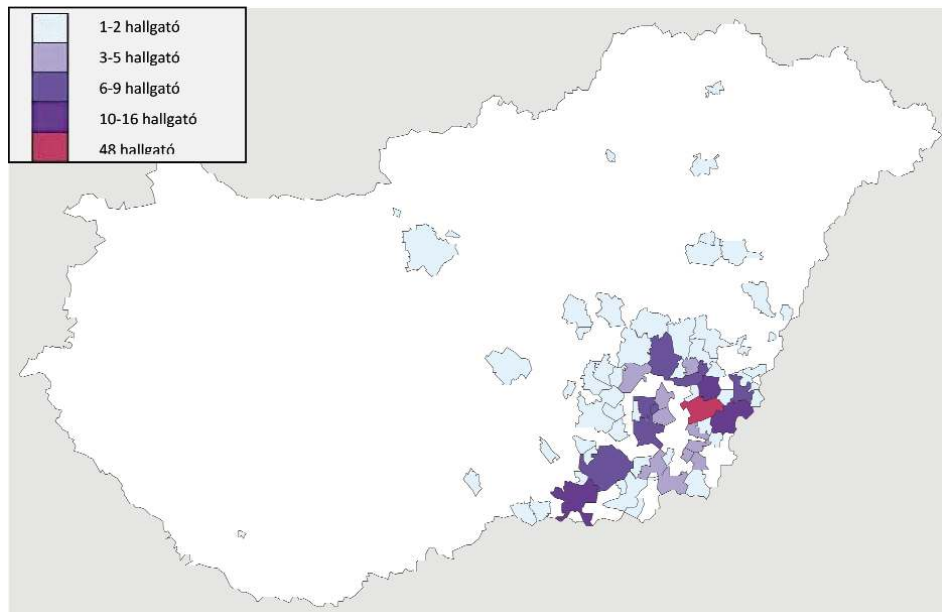
közül a 2011-es felmérés tavaszi, aktív hallgatókra vonatkozó, 14 éves kori lakhely alapján ez jól látszik (1. ábra). Ezen felmérés alapján a GK 236 hallgatójának azonosítható a lakhelye, vagyis a Kar méreteit figyelembe véve jelentős elemszámú mintáról beszélhetünk.

A Békés megyei hallgatókon túl a Kar számos hallgatót vonz a környező megyékből is. Mint az látható, főleg Csongrád megyéből sokan jönnek a Karra tanulni. Csongrád vonatkozásában érdemes kiemelni, hogy annak két megyei jogú városából is jelentős mértékben érkeznek Békéscsabára, a felsőoktatásba a diákok. Ugyanez nem mondható el Debrecen és Szolnok esetében, de tény, hogy számos Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyei hallgatót is sikerül a Karnak megszólítania.

Továbbá, ha nehéz is homogén területegységként leírni, de megállapítható, hogy Kelet-Magyarország további megyéiből is érkeznek kisebb létszámmal, alkalomszerűen hallgatók, mint az 1. ábra szemlélteti, olykor igen messziről is.

A vizsgált 236 hallgató közül békéscsabai, tehát helyinek tekinthető majdnem félszáz hallgató.

1. ábra A Gazdasági Kar hallgatói vonzaskörzete településekre lebontva*

Forrás: DPR adatok, 2011 tavasz, aktív hallgatók

Békés megyei vonatkozásban, városok tekintetében, Gyula és Békés nevezhető fő bázisnak. Mindkét településről jelentősebb számú hallgató érkezik. Jelen felmérés szerint is több mint harminc, de az előbbi megállapítások általánosságban is elmondhatók. Továbbá látható a megyében a kistelepülések kötődése a megyeszékhelyhez. Több törpe- és aprófalú is ad hallgatót a Karnak.

Békéscsabához való kötődés és a város gazdasági szerepe a felmérés adatai alapján

A Kar vonzaskörzete a 2010 tavaszi, végzett hallgatók körében történt felmérés alapján is vizsgálható, de az előzőekben kiértékelt felmérésnél kisebb elemszáma miatt alkalmasabb a gazdasági folyamatok elemzésére. Egészen pontosan arra, hogy a felsőoktatásba való bekerülés előtti és végzés

* Békéscsaba kimagasló értéke miatt az első négy kategória fedi le a békési megyeszékhelyen kívüli összes települést, míg az ötödik kategória Békéscsaba pontos értékét jelzi.

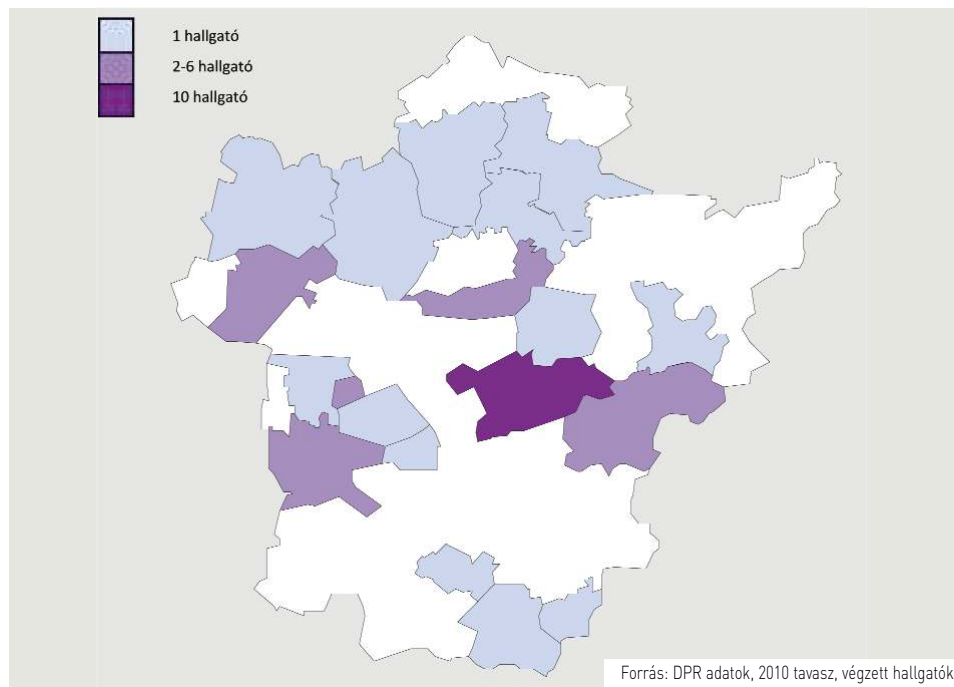
utáni lakhely szemléltetésén keresztül rávilágítson a belső migrációra.

A végzett hallgatók körében elvégzett felmérés adataiból kiolvasható, hogy a megkérdezettek mely településen éltek 14 éves korukban és hol élnek jelenleg. Bár a minta nem túl nagy a Gazdasági Karra vonatkozóan – 79-en feleltek a 14 éves kori lakhelyre vonatkozóan, 77-en pedig a jelenlegi lakhelyet illetően –, mégis számos valós folyamat jól tükröződik a mintából.

Akár külön elemzést is megérne a külföldre vagy a fővárosba vándorlás elemzése, munkám tárgyát Békés megye képezi, így jelen dolgozatban csak erre a szűkebb környezetre koncentrálok.

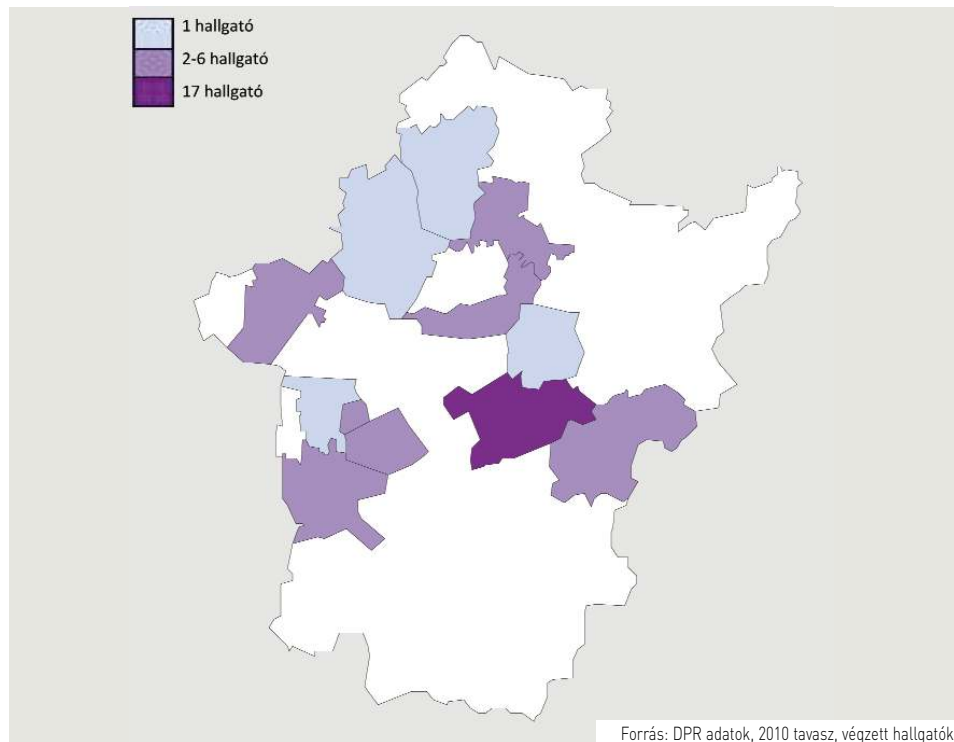
A 14 éves korra vonatkozó lakhely esetében az előző részben leírtak ismételhetők meg. A felmérés ezen részét, Békés megyére vonatkozóan a 2. ábra szemlélteti. Bár az elemszám-ból adódóan az 1. ábrával összevetve ez kevésbé nevezhető részletesnek, azért

2. ábra A Gazdasági Kar végzett, Békés megyei hallgatóinak lakhelye 14 éves korukban*

* Békéscsaba kimagasló értéke miatt az első két kategória fedi le a békési megyeszékhelyen kívüli összes települést, míg a harmadik kategória Békéscsaba pontos értékét jelzi.

3. ábra A Gazdasági Kar végzett, Békés megyei hallgatóinak jelenlegi lakhelye*

a nagyobb települések tekintetében látható, hogy a Gazdasági Kar vonzáskörzete minden nagyobb városra kiterjed a megyében.

A nem túl részletes 2. ábra akkor nyer igazán értelmet, ha azt összehasonlítjuk a 3. ábrával, amelyen ugyanaz a felmérés látható, de már a végzett hallgatók jelenlegi lakhelye szerint. Ezen az ábrán egyértelmű-

en tükröződik, hogy a vidékies jellegű kisebb városokból a nagyobbakba és döntően Békéscsabára költöznek a végzett hallgatók. Feltűnő a 3. ábrán, hogy Dél-Békés szinte „elnéptelenedik”, vagyis a felmérésben résztvevő volt hallgatók mind-egyike elköltözött a megyének ennek a részéről. De hasonlóan kiüresedett Békés északkeleti része is.

* Békéscsaba kimagasló értéke miatt az első két kategória fedi le a békési megyeszékhelyen kívüli összes települést, míg a harmadik kategória Békéscsaba pontos értékét jelzi.

Vagyis e két ábra kitűnően szemlélteti a megyében általánosan is végbemenő folyamatokat, illetve Békéscsaba és a vidék viszonyrendszerét.

Ha a város és vidék kapcsolatát, illetve Békéscsabának a megyében betöltött központi szerepét vizsgáljuk, akkor mindenképp érdemes ele-

mezni a végzett hallgatók lakóhelyének, illetve azok településtípusának a változását. A felmérésből kiolvasható, hogy a 2010 tavaszán már végzett hallgatók körében a 14 éves korilakhelyhez képest miként változott meg a felmérés időpontjában lakóhelyül szolgáló település típusa (1. táblázat).

1. táblázat A Gazdasági Karon végzett hallgatók lakóhelyének településtípusa és annak változása

	Lakóhely típusa	
	14 éves korban	jelenleg
Főváros	4	5
Vidéki megyeszékhely vagy megyei jogú város	23	33
Egyéb város	37	35
Község	20	9
Külföld	0	2
Összesen	84	

Forrás: DPR adatok, 2010 tavasz, végzett hallgatók

Élve a talán kissé túlzó leegyszerűsítéssel, vagyis a második és negyedik kategóriát – vidéki megyeszékhely vagy megyei jogú város, illetve község – városként és vidékként értelmezve, jól látható, hogy a már munkát kereső, illetve munkát vállaló végzett hallgatók arányaiban igen nagy mértékben a megyeszékhely(ek)re költöznek, elhagyván eredeti, vidékies lakókörnyezetüket. A felmérés ide kapcsoló-

dó egyéb kérdéseiből látható, hogy ezek a megyeszékhelyek Békéscsaba mellett döntően Szeged és Szolnok, illetve Debrecen. Vagyis a táblázat igen szemléletes példája magyar kis-településeken, községekben való nehéz boldogulásnak. E két, a szerző által leginkább lényegesnek vélt lakóhely típuson túl látható, hogy ha számszerűen minimálisan is, de a végzés után nőtt azon egykori hallga-

tóknak a száma, akik a fővárosban vagy külföldön telepedtek le.

A végzett hallgatók jelenlegi munkahelyének tekintetében elmondható, hogy – természetesen a vizsgálatba bevont hallgatók esetében – több mint negyven százalékuk talált munkát Békéscsabán vagy annak

közvetlen közelében. Értelemszerű, hogy ha ellentétes szemszögből vizsgáljuk a kérdést, akkor közel hatvan százalékuk nem talált a képzési helyen vagy annak közelében munkát, így vagy ingáznia kell, vagy pedig el kellett hagynia Békéscsabát (2. táblázat).

2. táblázat A jelenlegi munkahely és a Gazdasági Kar elhelyezkedésének kapcsolata

Az Ön jelenlegi/utolsó munkahelye ugyanazon a településen van, mint ahol egyetemre/főiskolára járt?				
Igen, ugyanazon a településen	Nem, de közel, a közvetlen vonzáskörzetében	Nem, máshol	Nem, munkavégzésemnek nincs állandó helyszíne	Összesen
19	9	39	1	68

Forrás: DPR adatok, 2010 tavasz, végzett hallgatók

Ha a megye városi-vidéki viszonyrendszerét elemezzük, érdemes megvizsgálni a fennálló jövedelmi különbségeket. A 2011-es, aktív hallgatók körében elvégzett tavaszi felmérésnek a család anyagi helyzetére vonatkozó kérdése alapján nem rajzolódik ki egyértelmű

különbség Békéscsaba és a környezete között. Nem beszélhetünk gazdag városról és szegény vidékről. Az adatok feldolgozása során három kategóriát alakítottam ki Békés megyére vonatkozóan: Békéscsaba, egyéb békési „nagyvárosok” és a többi település (3. táblázat).

3. táblázat A békés megyei hallgatók családi helyzete 14 éves korukban, saját megítélés alapján

	Átlagosnál sokkal jobb	Átlagosnál valamivel jobb	Nagyjából átlagos	Átlagosnál valamivel rosszabb	Átlagosnál sokkal rosszabb	Össz.
Békéscsaba	1	6	26	12	3	48
Egyéb békési „nagyváros” (Gyula, Orosháza, Békés)	1	12	22	3	1	39
Egyéb Békés megyei település	4	17	53	10	4	88
Össz.	6	35	101	25	8	175

Forrás: DPR adatok, 2011 tavasz, aktív hallgatók

Mindhárom kategóriát illetően elmondható, hogy a legtöbb hallgató átlagosnak minősítette a család anyagi helyzetét. Mindegyik kategóriában több mint a válaszadók fele ezt a lehetőséget jelölte kérdőívén. Nagy „kilengések” nem tapasztalhatók, mindhárom kategória esetében kevesen jelölték a sokkal jobb, vagy sokkal rosszabb lehetőséget. Ami érdekes, hogy a vidékiesnek minősíthető, egyéb Békés megyei települések kategóriában van számszerűleg és arányaiban is a legtöbb átlagosnál sokkal jobb helyzetben lévő család. Továbbá a jövedelmi szint következő kategóriája esetén is, vagyis az átlagosnál valamivel jobb helyzetű választ adók között is ugyanígy a békéscsabai családok vannak legkevesebben.

Az előbbiekkal kapcsolatos, illetve azokból is következik, hogy az átlagosnál rosszabb helyzetű családok pedig legtöbbször a megyeszékhelyen találhatók. Pozitívként az emelhető ki talán, hogy a legalacsonyabb jövedelmi szintet kifejező kategóriát a békéscsabai diákok közül is csak hárman, összességében pedig csak nyolcan adták meg válaszként.

Már hallgatóként is felmerülhet, de a végzés után mindenképp aktuális kérdés a letelepedés, az, hogy ez a munkavállalás szempontjából fontos lépés mely városban történjen. A képzési helyen való letelepedés vizsgálatkor, a békéscsabai Kar vonatkozásában eltérések tapasztalhatók az aktív és a már végzett hallgatók körében (4. táblázat).

4. táblázat A Gazdasági Kar hallgatóinak letelepedési szándékai

A tanulmányai befejezése után itt szeretne letelepedni/itt telepedett le a városban?			
	Aktív hallgatók	Végzett hallgatók	Össz.
Igen	55	28	83
Nem	81	54	135
Össz.	136	82	218

Forrás: DPR adatok, 2010 tavasz, aktív és végzett hallgatók

Egyértelműen elkülöníthető az aktív hallgatók válasza, amely inkább szándékként értelmezhető, valamint a végzett hallgatók tényleges cselekedete, hogy itt telepednek le rövidebb, vagy akár hosszabb ideig is.

Az eltérő számú válaszokból adódóan a válaszok arányára érdemes figyelni, amelyekből az látszik, hogy az aktív hallgatók között jóval többen terveznek helyben maradni, mint ahányan a végzett hallgatók közül ténylegesen Békéscsabán telepedtek

le. Ez minden bizonnyal összefügg a „gondtalan” diákevek és a tényleges munkavállalás közötti különbségekkel. E mellett az is látható, hogy az aktívak és a végzettek között is azok vannak többségben, akik nem helyben szeretnének letelepedni, az előzőekből adódóan persze ennek mértéke eltérő.

Szintén a helyben való maradással kapcsolatos, de annak egy magasabb szintű elköteleződése is kiolvasható a felmérésekből (5. táblázat).

5. táblázat A Gazdasági Kar hallgatóinak a képzési helyen való maradással kapcsolatos tervei

Hajlandó lenne akár más jellegű, kevesebb végzettséget igénylő állást is vállalni, csak hogy a városban maradjon?			
	Aktív hallgatók	Végzett hallgatók	Össz.
Igen	35	17	52
Nem	19	11	30
Össz.	54	28	82

Forrás: DPR adatok, 2010 tavasz, aktív és végzett hallgatók

A letelepedéssel kapcsolatos – 4. táblázatból kiolvasható – kérdésre igennel felelők közül az igazán elhivatottakat megkérdezve látható, hogy kik azok, akik szakmai és ebből következően anyagi áldozatot is hajlandók hozni azért, hogy a megyeszékhelyen maradjanak. Itt ugyanúgy az arányokat érdemes figyelni, amelyekből látható,

hogy ebben az esetben is az aktív hallgatók az eltökéltebbek. De hangsúlyozni kell, hogy ez itt ugyanúgy inkább szándékként dekódolható, mint az előző kérdésre adott válasz esetében. A végzett hallgatók esetében beszélhetünk meg is valósuló áldozathozatalról. Érdekes, hogy akik viszont helyben kívánnak maradni, azok esetben, tehát legyen szó

aktív, vagy már végzett hallgatókról, többségben vannak azok, akik hajlandók ezért kompromisszumokra is.

Összefoglalás

Tanulmányomban Békés megyét, azon belül is Békéscsabát és a Szent István Egyetem Gazdasági Karát vizsgáltam a városhoz és az egyetemi Karhoz való kötődés aspektusából. A munkában az Egyetem Diplomás Pályakövető Rendszer felméréseiből a vonatkozó adatokat dolgoztam fel.

A dolgozat első részében a témakör mérvadó szakirodalmának feldolgozása valósul meg, amely rész hozzájárul a szerző reményei szerint eredményes adatelemzéshez, ami a tanulmány második logikai részét képezi.

A Gazdasági Kar hallgatói vonzáskörzete kapcsán elmondható, hogy az lefedti egész Békés megyét és viszonylag kiterjedtnek nevezhető Csongrád megyében is, továbbá jelentős számú hallgató érkezik Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyéből is. Jóval kisebb számban, de érkeznek diákok a Karra a keleti országrész más területeiről is.

A már végzett, békési hallgatók 14 éves kori és jelenlegi lakhelyét vizsgálva egyértelműen látható a városokba és a megyeszékhelyre való „áramlás”. De szé-

lesebb környezetben vizsgálva is megállapítható a végzett hallgatók vidékies településekről való elvándorlása a nagyobb városokba, megyeszékhelyekre.

A város vidék kapcsolatában nem rajzolódtak ki éles ellentétek, a vizsgálatba bevont hallgatók körében nem beszélhetünk gazdag város(ok)ról és szegény vidékekről.

Viszont az megállapítható, hogy az egykor vagy jelenleg is a Kar kötelékébe tartozó, Békéscsabán élni, illetve letelepedni szándékozók igen erős kötődéssel bírnak. Sokan akár szakmai áldozatot is képesek hozni azért, hogy Békéscsabán maradhassanak.

Irodalomjegyzék

- Balcsók I. (2009): Társadalmi jellemzők a Dél-Alföldön. In Nagy G. (szerk.): Dél-Alföld, Dialóg Campus, Pécs–Budapest.
- Baranyi B. (2004): Gondolatok a perifériaképződés történeti előzményeiről és következményeiről. *Tér és Társadalom*, 2, 1-21.
- Brouwers, J. – Duivenboden, H. – Thaens, M. (2009): The triple Helix Triangle: Stimulating ICT-driven Innovation at Regional Level. Annual Conference of EGPA, Malta 2-5 September 2009, St. Julian,

- Malta. www.egpa2009.com/documents/psg1/Brouwers.pdf.
- Csatári B. (2000): A vidéki sokszínűség és a magyar területfejlesztési kistérségek. In: Kovács T. (szerk.): Integrált vidékfejlesztés: V. Falukonferencia. MTA RKK, Pécs, 441-449.
- Florida, R. (2002): The Rise of the Creative Class. Basic Books, New York.
- Lengyel B. (2005): Triple Helix kapcsolatok a tudásmenedzsment szemszögéből. In Buzás N. (szerk.) Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged, 293-311.
- Lengyel I. (2000): A regionális versenyképességről. Közgazdasági Szemle, 12, 962-987.
- L. Rédei M. (2001): Demográfia. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Nagy E. – Timár J. (szerk.) (2005): Békéscsaba megyei jogú város városfejlesztési koncepciója. MTA RKK, Békéscsaba.
- Nemes Nagy József (2003): Gazdasági-társadalmi súlypontok és mozgásuk az ezredvégi Magyarországon. Területi Statisztika, 1, 3-14.
- Obádovics Cs. (2004): A vidéki munkanélküliség térségi eloszlásának elemzése. Doktori értekezés. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő.
- Rittgasszer I. – Kovács P. (2010): A kreatív kistérségek térbelisége Magyarországon. Területi statisztika, 2, 140-155.
- Ságvári B. – Dessewffy T. (2006): A kreatív gazdaságról – Európa és Magyarország a kreatív korban. DEMOS kiadvány, Budapest.
- Varga A. – Parag A. (2009): Egyetemi tudástranszfer és a nemzetközi kutatási hálózatok szerkezete. Közgazdasági Szemle, 4, 343-358.